

Túžba doby po myšlienkach

Rudolf Steiner

článok vyšiel v časopise „Trojčlennosť sociálneho organizmu“ v decembri 1919
z nemeckého originálu preložil Andrej Szolgay

Dobre mienené myšlienky predsa nedokážu vytvoriť chlieb - to je podstata múdrosti, ktorú je dnes často počuť, keď sa hovorí o ideách, ktoré sú základom požiadavky trojčlennosti sociálneho organizmu. Zoči-voči tejto vážnej dobe by človek rád túto múdrosť pripojil k inej, ktorú dnes možno častejšie počuť: až keď budú ľudia znovu pracovať, potom nadobudne sociálna otázka inú tvár.

Komu dnes tieto dve múdrosti neznejú v ušiach, ten je hluchý voči reči, ktorá sa stala v mnohých kruhoch niečím každodenným. I keď nie sú vždy bezprostredne vyjadrené, aj tak zaznievajú v mnohom, čo je dnes vyslovené na verejnosti.

Človek sa preto tak ťažko uplatní s ideami, ktoré si žiada doba, voči námietkam pochádzajúcim z týchto prameňov múdrosti, lebo sú naozaj tak neporovnateľne „samozrejmé“. Stačí, ak niekto povie: vyvráťte mi tieto námietky; a aj najlepší mysliteľ bude musieť priznať svoju bezmocnosť, pretože tie námietky nie sú vyvrátiteľné. Sú samozrejme správne.

Ale vari v živote ide len o to, že sa v nejakej situácii povie niečo správne? Nezáleží oveľa viac na tom, aby sa našli myšlienky, ktoré môžu uviesť skutočnosti do pohybu? Pre súčasný verejný život, ktorý spôsobil skutočnostiam najväčšie škody, je to typický jav, že človek sa nechce spojiť s myslením, ktoré má zmysel pre realitu.

Iba tento nedostatok zmyslu pre realitu je tým, čo kladie odpor, keď sa človek chce pomocou plodných ideí dostať sociálnej núdzi súčasnosti na kobyľku. Avšak dlhú dobu sme si zvykali na myslenie v znamení tohto nedostatku. Dnes je naozaj potrebné preškoliť sa práve v tejto oblasti ľudského života. Najskôr treba vidieť, ako sme do takého myslenia sklzli. Musíme sledovať obľúbené myšlienkové postupy.

Jeden taký obľúbený myšlienkový postup v oblasti sociálneho života je ten, ktorý vyplýva zo životných zvyklostí primitívnych národov. Ľudia sa snažia vybádať, ako v «praveku» vládol určitý komunizmus a podobne, z toho vyvodzujú určité závery pre to, čo sa má robiť dnes. V spisoch zaoberajúcich sa sociálnou otázkou sa stal takýto myšlienkový postup veľmi zaužívaný. A odtiaľ sa zmocnil širších kruhov. Žije v mnohom, čo dnes o «sociálnej otázke» zmýšľajú práve masy.

Tento myšlienkový postup sa dal dosiahnuť aj oveľa jednoduchším spôsobom, ako sa to v mnohých smeroch udialo. Sociálny život ľudí by sme mohli porovnať so životnými zvyklostami divo žijúcich zvieracích druhov. Človek by zistil, ako inštinktívne zariadenia vedú k uspokojeniu životných potrieb a ako tieto inštinktívne zariadenia vychádzajú z primeraného prisvojenia si toho, čo príroda prináša v ústrety životným potrebám.

To podstatné je, že človek musí nahradiť inštinktívnu výbavu vedomým a cieľným myslením. Rovnako, ako každá bytosť, ktorá musí pre svoj život jesť, musí aj on stavať na prírodnej základni. V chlebovej otázke väzí otázka prírodnej základne. Ale tá je tu prítomná u každej bytosti potrebujúcej potravu. Vo vzťahu k nej nemôže byť o «sociálnom myslení» vôbec hovorené. Toto začína až pri úkonoch, ktorými človek si prostredníctvom svojho myslenia podrobí prírodnú základňu. Svojím myslením si podmaňuje prírodné sily, svojím myslením sám seba privádza do vzťahu spolupráce s druhými ľuďmi, prostredníctvom ktorého prináša do sociálneho života «chlieb» vyrvaný prírode. Pre tento sociálny život je chlebová otázka otázkou myslenia. Tu ale môže ísť len o zodpovedanie otázky: ktoré sú tie plodné myšlienky, ktorých uskutočnením vzíde z ľudskej práce uspokojenie ľudských potrieb?

Môžeme dať za pravdu každému, kto po vypočutí týchto výkladov povie: to je predsa celkom primitívna múdrosť. Prečo sa vôbec o takej samozrejmosti hovorí? Ó, človek by rád upustil od týchto výkladov, keby ľudia, ktorí to považujú za zbytočné, neboli tí istí, ktorí na škodu zdravého sociálneho myslenia vykrikujú do sveta svojej múdrosti, že «predsa myšlienky nemôžu vytvoriť chlieb».

A tak je to aj s druhou múdrosťou, prostredníctvom ktorej by sa človek rád vyhol vážnosti sociálnej otázky: jedná sa predovšetkým o to, aby ľudia znovu pracovali. Človek pracuje, keď v jeho duši vyklíči myšlienka, ktorá ho pohne k práci. Ak má pracovať v súvislostiach sociálneho života, pociťuje svoju existenciu len vtedy ako ľudsky dôstojnú, keď v tomto živote vládnu myšlienky, ktoré mu jeho účasť na spolupráci ukazujú vo svetle tejto ľudskej dôstojnosti. Určití ľudia, aj zo socialisticky orientovaných kruhov, by však radi tento podnet k práci nahradili nútenou prácou. To je práve ich spôsob, ako sa vyhnúť pochopeniu nutnosti plodných sociálnych ideí.

Svet sa dostal do stavu, v ktorom sa nachádza, vďaka ľuďom, ktorí znemožňujú účinnosť ideí svojím útekom pre nimi. Záchrana je možná len vtedy, ak pozbierajú dostatok síl tí, ktorí v sebe môžu rozvinúť dostatočné vedomie týchto skutočností. Oni nesmú byť v tejto vážnej dobe malomyselnými. Dnes im ešte v ústrety budú znieť posmešné slová: nepraktickí idealisti, fantastickí utopisti. Oni budú konať svoju povinnosť budovaním, zatiaľ čo posmešní budú ničieť. Pretože nakoniec sa zrúti to, čo «doviedli tak ďaleko» tí, ktorí svoju «prax» v znamení úteku pred ideami stavali alebo ešte chcú stavať na vratkých základoch falošnej «skutočnosti». Ich jediné myslenie sa dnes vyčerpáva tým, že si robia ilúziu o svojej «praxi» a vysmievaním sa skutočnej životnej praxi si vytvárajú lacné vnútorné uspokojenie. Jasne vidieť všetko to, čo sa ponúka nezaujatému rozumu, je dnes najdôležitejšou životnou úlohou všetkých tých, ktorí sa nezľaknú pred zmenou zmysľania v mnohých oblastiach. Život prítomnosti túži po tvorivých myšlienkach; táto túžba sa nestratí, aj keď sa bude bezmyšlienkovité počínanie nepriateľov ideí akokoľvek snažiť o jej utopenie.